

Prečo Rusi neoslavujú 8. mája a kedy sa vlastne 2. svetová vojna skončila¹

Kedy sa druhá svetová vojna začala a kedy presne skončila? Nie je to také jednoznačné, ako by sa mohlo zdať. *Druhá svetová vojna je zaručene jedným z najviac historikmi prebádaných ozbrojených konfliktov v dejinách ľudstva.* Už deti v škole sa učia, že ju rozpútať nacistické Nemecko 1. septembra 1939 útokom na susedné Poľsko. A že 8. mája 1945 sa po rokoch krvavých bojov vzdalo, čím sa de facto vojna skončila. Začiatok i koniec druhej svetovej si napriek tomu naprieč celým svetom pripomínajú v iné dni. Vysvetlenie je jednoduché. Poľsko nebolo prvou obeťou agresie a kapitulácia Tretej ríše ani náhodou nepriniesla globálny mier.

Ako sa to začalo

Väčšina štátov starého kontinentu za začiatok vojny skutočne považuje 1. september 1939. Zabúda sa pritom na brutálny vpád fašistického Talianska do Etiópie v roku 1935, pri ktorom Mussolini neváhal nariadiť použitie yperitu.

Inak sa na najväčší konflikt v histórii dívajú Rusi, ktorí v podstate poukazujú len na tzv. Veľkú vlasteneckú vojnu. Spravidla sa v RF oslavuje „Vít'azstvo 1941-1945: **Veľká vlastenecká vojna**, v ruštine Великая Отечественная война – Velikaja Otečestvennaja vojna)²“. Nečudo, že Rusi roky 1939 až 1941 zo svojich spomienok radšej vytesnili. Sovietsky zväz v tom čase stihol napadnúť Poľsko, Fínsko, Estónsko, Lotyšsko, Litvu a anektovať Besarábiu.

V ďalekej Ázii zasa zúrivé boje vypukli už v roku 1937, keď Japonci zaútočili na Čínu (a to ešte šesť rokov predtým vtrhli do Mandžuska). No a napokon, pre Američanov sa druhá svetová vojna začala v decembri 1941 po tom, ako cisárske Japonsko napadlo ich námornú základňu v Pearl Harbor.

Táto historická interpretácia sa zameriava na obdobie rokov 1939 – 1941, kedy bol Sovietsky zväz (ZSSR) spojencom nacistického Nemecka na základe Paktu Molotov-Ribbentrop. V tomto období ZSSR podnikol niekoľko vojenských a anexionistických krokov, ktoré sú v ruskej oficiálnej naratíve o „Veľkej vlasteneckej vojne“ (začínajúcej až rokom 1941) často obchádzané. Kľúčové udalosti 1939 – 1941:

- **Poľsko (september 1939):** ZSSR 17. septembra 1939 napadol Poľsko z východu, čím porušil medzinárodné právo a prispel k rozdeleniu krajiny.
- **Fínsko (1939 – 1940):** ZSSR rozpútať zimnú vojnu s cieľom obsadiť fínske územia.
- **Pobaltie (1940):** Sovietsky zväz okupoval a anektoval nezávislé štáty Estónsko, Lotyšsko a Litvu.
- **Besarábia (1940):** ZSSR prinútil Rumunsko odstúpiť Besarábiu a severnú Bukovinu.

V ruskej kolektívnej pamäti sa kladie dôraz na boj proti nacizmu od roku 1941, zatiaľ čo iniciatívne kroky Stalina na začiatku vojny v rokoch 1939 – 1941 sú vnímané ako kontroverzné alebo vytesňované. Po tom, čo Sovietsi 17. septembra 1939 napadli Poľsko, poľská vláda vyhlásila: „Bez formálneho vyhlásenia vojny Sovietsky zväz napadol Poľsko, čím porušil medzinárodné právo a suverenitu Poľska.“ Sovietska propaganda to nazývala „oslobodením“, v skutočnosti to však znamenalo začiatok ďalšej okupácie, charakterizovanej terorom, zatýkaním a masovými deportáciami.

„Veľká vlastenecká vojna“ začala 22. júna 1941 prepadnutím Sovietskeho zväzu Nemeckom a skončila nemeckou kapituláciou 8. mája 1945 (zahrnuje i záverečné boje prebiehajúce v rámci Pražskej operácie po 9. mája 1945). Pojem nezahrnuje zimnú vojnu v rokoch 1939–1940, nemecko-

¹ www.aktuality.sk/clanok/585909/preco-rusi-neoslavuju-8-maja-a-kedy-sa-vlastne-2-svetova-vojna-skoncila/

² Názov *Vlastenecká vojna* použil prvýkrát v súvislosti so sovietsko-nemeckým konfliktom V. M. Molotov 22. júna 1941 pri rozhlasovom prejave informujúcom obyvateľstvo o napadnutí krajiny v súvislosti s podobnosťou s Napoleonovým vpádom do Ruska v roku 1812, ktorý je v Rusku označovaný ako Vlastenecká vojna. Neskôr použil v rovnakom duchu názov aj J. V. Stalin pri historickom prejave 3. júla 1941. Termín sa však vžil predovšetkým podľa pomenovania vysokého sovietskeho vyznamenanania – Radu Vlasteneckej vojny, zriadeného výnosom predsedníctva Najvyššieho sovietu ZSSR 20. mája 1942.

sovietskou okupáciou Poľska v roku 1939 ani sovietsko-japonské boje na Ďalekom východe v rokoch 1938, 1939 a 1945.

V rokoch 1940 až 1941 zorganizovala NKVD³ štyri veľké vlny deportácií poľských civilistov. Mužov, ženy a deti vytrhávali v noci z ich domovov, dávali im len pár minút na zbalenie vecí a následne

ich natlačili do dobytých vagónov smerujúcich na Sibír, do Kazachstanu a ďalekých oblastí Sovietskeho zväzu. Až 1,5 milióna poľských občanov bolo deportovaných na východ. Ako napísal historik Timothy Snyder: „Sovietske deportácie mali odstrániť všetkých, ktorých považovali za nepriateľov sovietskej moci. V praxi to znamenalo celé rodiny, vytrhnuté z koreňov a prepravené v podmienkach tak krutých, že mnohí cestu neprežili.“

Podmienky boli neľudské. Jedla bol nedostatok, choroby sa šírili a nespočetní zomreli počas cesty alebo vo vyhnanstve. Preživší si pamätali hrôzu: „Vo vagónoch sme boli natlačení tak tesne, že sme sotva mohli dýchať. Mŕtvi ležali medzi živými, kým vlak nezastavil.“

Sovietsky režim cielene zasahoval všetky vrstvy poľskej spoločnosti – dôstojníkov, intelektuálov, statkárov, kňazov, úradníkov i obyčajných dedičanov. Pre mnohých deportáciu nasledovala nútená práca, väzenie alebo poprava. Najznámejšou z týchto zverstiev bol Katyňský masaker, kde v roku 1940 NKVD popravila viac ako 22 000 poľských dôstojníkov a príslušníkov inteligencie – zločin, ktorý bol celé desaťročia popieraný.

Ako uzavrel historik Norman Davies: „Sovietsky vpád do Poľska nebol náhodou vojny, ale premysleným aktom imperializmu, sprevádzaným systematickým vytrhávaním poľského národa z jeho koreňov.“ Pre Poľsko nebola sovietska invázia oslobodením, ale katastrofou – jeho ľudia boli odtrhnutí od svojej zeme, jeho elity zničené a jeho spoločnosť poznačená na generácie.

Prvýkrát v Remeši

No a kedy sa vlastne druhá svetová vojna skončila? Celé je to trochu komplikovanejšie. Väčšina Európanov vám povie, že to bolo 8. mája.

Georgij Konstantinovič Žukov

Rusi však trvajú na 9. máji, keď aj v hlavnom meste zvyknú organizovať pompézne vojenské prehliadky. No a Američania dlhé roky vždy 2. septembra slávia tzv. V-J Day (Victory over Japan Day).

Prvý akt bezpodmienečnej kapitulácie podpísali Nemci 7. mája 1945. Udialo sa tak v hlavnom stane vrchného veliteľa spojenských vojsk generála Dwighta Eisenhowera vo francúzskom Remeši.

Za nemeckú stranu dokument podpísali generálplukovník Alfred Jodl, admirál Hans-Georg von Friedeburg a generál leteckva Wilhelm Oxenius. v Na predmestí Karlshorst v mene najvyššieho veliteľa Sovietskej armády prijal Georgij Konstantinovič Žukov, ako najvyšší prítomný predstaviteľ ZSSR, v neskorých nočných hodinách 8. mája 1945, bezpodmienečnú kapituláciu nemeckých ozbrojených síl.

Wilhelm Keitel podpisujúci nemeckú bezpodmienečnú kapituláciu

Druhýkrát v Berlíne

Predstavitelia nemeckých ozbrojených síl sa zaviazali, že o 23:01 nasledujúceho dňa, teda 8. mája, ukončia všetky bojové aktivity. Takto jednoducho si to však nepredstavoval Stalin.

Bol to práve Sovietsky zväz, ktorý v boji s nacistami najviac obetoval. Niekoľko miliónov sovietskych vojakov padlo v boji, mnohí zahynuli v zajateckých alebo koncentračných táborech. Celé dediny boli vypálené, Leningrad so Stalingradom ležali v ruinách.

³ **Narodnyj komissariat vnutrennich del**, skr. **NKVD** (po rusky Народный комиссариат внутренних дел – НКВД) ukážka, doslova Ľudový komisariát vnútra), bol ekvivalent ministerstva vnútra v ZSSR v rokoch 1917 – 1946. V roku 1934 prevzal aj úlohy OGPU (Zjednotená štátna politická správa, teda štátna polícia) a ďalších bezpečnostných a väzenských služieb. V roku 1941 bola z neho naopak štátna polícia vyčlenená do nového útvaru nazývaného NKGB (od roku 1946 MGB, od roku 1954 KGB). V roku 1946 bol NKVD premenený na ministerstvo vnútra.

Stalin zasadil Hitlerovi posledný, smrteľný úder priamo v Berlíne a presne tam si chcel svoje veľkolepé víťazstvo vychutnať. Sovieti okrem toho namietali, že pri podpise v Remeši nebol prítomný žiadny vysoký predstaviteľ Červenej armády. Požadovali preto, aby bola kapitulácia Nemecka podpísaná ešte raz.

Časový posun

V sídle sovietskeho velenia v Berlíne-Karlshorste sa 8. mája v neskorých večerných hodinách opäť stretli zástupcovia spojencov. ZSSR reprezentoval sám Georgij Žukov, maršal Sovietskeho zväzu, žijúca legenda a strojca tých najväčších víťazstiev nad Nemeckom.

Porazený wehrmacht poslal svojim podpisom do dejín poľný maršal Wilhelm Keitel. Časový posun však spôsobil, že v tom čase už v Moskve bolo po polnoci, a teda 9. mája.

O jedenástej večer 8. mája (stredoeurópskeho času, v ZSSR už bol 9. máj) navyše do platnosti vstúpila kapitulácia podpísaná v Remeši. Sovietsky zväz preto ako Deň víťazstva slávil vždy 9. mája. Spolu s ním aj ďalšie krajiny východného bloku vrátane Československa.

Po roku 1989 sa oslavy konca druhej svetovej vojny na Slovensku opäť presunuli na 8. máj, čo je oveľa logickejšie, pretože podľa nášho času – stredoeurópskeho – Nemci kapitulovali práve v tento deň. Rusi ostali verní svojmu dátumu aj po rozpade ZSSR.

Koniec

Každopádne, v máji sa ešte druhá svetová vojna neskončila. Tuhé boje ešte pokračovali v Tichomorí medzi USA a Japonskom. Do vojny sa však ešte stihol zapojiť aj Sovietsky zväz. V auguste vypovedala Moskva vojnu Tokiu, Červená armáda obsadila Mandžusko a vstúpila do prístavov Ta-lien a Port Arthur.

Keď napokon Spojené štáty zhodili na Nagasaki a Hirošimu ničivé atómové bomby, bolo rozhodnuté. Japonci definitívne kapitulovali 2. septembra 1945.

Američania tento deň slávil až do 70. rokov ako Deň víťazstva nad Japonskom. Po tom, ako sa ich vzťahy s ostrovným štátom zlepšili, sviatok zrušili.

Pakt Molotov-Ribbentrop

Pakt Molotov-Ribbentrop, podpísaný 23. augusta 1939 v Moskve, bola zmluva o neútočení medzi nacistickým Nemeckom a Sovietskym zväzom (ZSSR). *Okrem verejného prísľubu neutrality obsahoval tajný dodatok o rozdelení sféry vplyvu vo východnej Európe*, čo priamo umožnilo napadnutie Poľska a začiatok 2. svetovej vojny.

Kľúčové fakty o pakte:

- **Signatári:** Nemecký minister zahraničných vecí Joachim von Ribbentrop a sovietsky ľudový komisár zahraničia Viačeslav Molotov, za prítomnosti Stalina.
- **Tajný dodatok:** Rozdelil Poľsko medzi Nemecko a ZSSR, a prideliť pobaltské štáty (Fínsko, Estónsko, Lotyšsko, Litva) a časť Rumunska do sféry vplyvu ZSSR.
- **Dôsledky:** Umožnil Hitlerovi začať vojnu bez strachu z útoku na dvoch frontoch a zabezpečil ZSSR územné zisky a čas na prípravu.
- **Trvanie:** Pakt platil až do 22. júna 1941, kedy Nemecko napadlo ZSSR (operácia Barbarossa).
- **Význam:** Zmluva znamenala zásadný obrat, spájajúci dve ideologicky protichodné mocnosti, a odsúdila Poľsko a ďalšie štáty na okupáciu.

Pakt, často označovaný ako zmluva Hitlera so Stalinom, bol dlho popieraný, najmä jeho tajná časť, ktorá bola po vojne objavená v nemeckých archívoch.